

नेपाल मानव अधिकार वर्ष पुस्तक २०१८

(नेपाली संस्करण)

(२०७४ पुस १७ देखि २०७५ पुस १६ गतेसम्म अर्थात् सन् २०१८ भरिका मानव अधिकार
उल्लङ्घन तथा ज्यादतीका तथ्य/तथ्याङ्क सङ्कलन)

प्रधान सम्पादक

मदन पौडेल

सम्पादन मण्डल

गोविन्दप्रसाद त्रिपाठी
रमेशप्रसाद तिमल्सिना
गीता माली
राजेश मिश्र
अनुज के.सी.

मानव अधिकार र सामाजिक न्यायका निम्ति

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

नाराजुन नपा-१०, सूचाटार
पत्र मञ्जुषा २७२६, काठमाडौं, नेपाल
फोन नं. ०१-५२१८७७०, फ्याक्स नं. ०१-५२१८२५१
e-mail: insec@insec.org.np
Web-site: www.insec.org.np; inseconline.org

नेपाल मानव अधिकार वर्ष पुस्तक २०१८

प्रकाशन मिति

२०७५ फागुन ७ गते

सङ्ख्या

३ हजार प्रति

प्रकाशक

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

सर्वाधिकार

इन्सेकमा सुरक्षित

(यस पुस्तकमा प्रकाशित सामग्री इन्सेकको स्रोत उल्लेख गरी पुनःमुद्रण गर्न सकिनेछ।)

फोटो

यस पुस्तकमा प्रकाशन गरिएका केही फोटोहरू अन्य स्रोतबाट पनि लिइएको छ ।

मूल्य

रु. ६००।-

आईएसबीएन : ९७८-९९३७-९२३९-१-०

मुद्रक

डिम ग्राफिक्स प्रेस
धापासी, काठमाडौं

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

भूमिका

परिच्छेदहरू

परिच्छेद १	सन् २०१८ को मानव अधिकार स्थिति : समग्र मूल्याङ्कन	१
	सन् २०१८ : मानव अधिकार प्रतिविम्ब	२५
परिच्छेद २	राज्य र मानव अधिकार	
	२.१ न्यायपालिका	३३
	२.२ कार्यपालिका	५१
	२.३ व्यवस्थापिका	६५
परिच्छेद ३	आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार	
	३.१ आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक मापनमा : सङ्खुवासभाका सीमान्तकृत कुमाल	८०
	३.२ जातैजातको एउटा जात : सरबरियाको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	९०
	३.३ हात्तीपाइले : न निको हुन्छ न त सहज उपचार	९९
	३.४ बालविवाह : बागलुङ्गे देहातको पीडा	१०४
	३.५ राज्यले नदेखेका समुदाय : कपिलवस्तुका अल्पसङ्ख्यक पत्थरकट्टा र नटुवा	११२
	३.६ लोपोन्मुख राउटे समुदायको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	११९
	३.७ जारी छ तुइन साम्राज्य : ताङ्लोको शरणमा जिन्दगी	१२६
अनुसूचीहरू		
अनुसूची १	सन् २०१८ र मानव अधिकार उल्लङ्घनका तथ्यहरू	
	१. प्रदेश १	१३३
	२. प्रदेश २	१८७
	३. प्रदेश ३	२३५
	४. गण्डकी प्रदेश	२८९
	५. प्रदेश ५	३२९
	६. कर्णाली प्रदेश	३८१
	७. सुदूरपश्चिम प्रदेश	४२५
अनुसूची २	मानव अधिकार उल्लङ्घन तथा ज्यादतीका तथ्याङ्क २०१८	४६३
अनुसूची ३	सन् २०१८ को मानव अधिकार अवस्थाबारे राजनीतिक दलका धारणा	४७३
अनुसूची ४	सन् २०१८ को मानव अधिकार अवस्थाबारे विभिन्न क्षेत्रको धारणा	४८०
अनुसूची ५	क्रिया/प्रतिक्रिया	४८९
अनुसूची ६	नेपाल मानव अधिकार वर्ष पुस्तक २०१९ तयारीका क्रममा संलग्न व्यक्तिहरू	५११

हार्दिक आभार

नेपाल मानव अधिकार वर्ष पुस्तक २०१५
तयार गर्ने क्रममा हामीलाई सहयोग गर्ने

नर्वेजियन दूतावास

ब्रेड फर द वर्ल्ड (BFTW)

गर्भनेन्स फ्यासिलिटी (GF)

इन्सेकका जिल्ला प्रतिनिधि

राजनीतिक दल

आयोगहरू

मन्त्रालयहरू

सुरक्षा निकाय

पेसागत सङ्घसंस्थाहरू

तथा

अन्य सबैप्रति **आभारी छौं।**

जिल्लागत विषय सूची

प्रदेश १

१.१ ताप्लेजुङ	१३५
१.२ सङ्खुवासभा	१३८
१.३ सोलुखुम्बु	१४१
१.४ ओखलढुङ्गा	१४४
१.५ खोटाङ	१४७
१.६ भोजपुर	१५१
१.७ धनकुटा	१५५
१.८ तेह्रथुम	१५९
१.९ पाँचथर	१६२
१.१० इलाम	१६५
१.११ भ्जापा	१६९
१.१२ मोरङ	१७३
१.१३ सुनसरी	१७६
१.१४ उदयपुर	१८०

प्रदेश २

२.१ सप्तरी	१८९
२.२ सिरहा	१९८
२.३ धनुषा	२०४
२.४ महोत्तरी	२११
२.५ सर्लाही	२१६
२.६ रौतहट	२२०
२.७ बारा	२२४
२.८ पर्सा	२२९

प्रदेश ३

३.१ दोलखा	२३७
३.२ सिन्धुपाल्चोक	२४०
३.३ रसुवा	२४३
३.४ धादिङ	२४६
३.५ नुवाकोट	२५०
३.६ काठमाडौँ	२५४
३.७ भक्तपुर	२५९
३.८ ललितपुर	२६३
३.९ काभ्रेपलाञ्चोक	२६६
३.१० रामेछाप	२७१
३.११ सिन्धुली	२७७
३.१२ मकवानपुर	२८१
३.१३ चितवन	२८४

गण्डकी प्रदेश

४.१ गोरखा	२९१
४.२ मनाङ	२९५
४.३ मुस्ताङ	२९७
४.४ म्याग्दी	२९९
४.५ कास्की	३०२
४.६ लमजुङ	३०८
४.७ तनहुँ	३११
४.८ नवलपरासी पूर्व	३१५
४.९ स्याङ्जा	३१८
४.१० पर्वत	३२१
४.११ बागलुङ	३२५

प्रदेश ५

५.१ रूकुम पूर्व	३३१
५.२ रोल्पा	३३४
५.३ प्युठान	३३८
५.४ गुल्मी	३४२
५.५ अर्घाखाँची	३४५
५.६ पाल्पा	३४८
५.७ नवलपरासी पश्चिम	३५१
५.८ रूपन्देही	३५५
५.९ कपिलवस्तु	३६१
५.१० दाङ	३६६
५.११ बाँके	३७१
५.१२ बर्दिया	३७६

कर्णाली प्रदेश

६.१ डोल्पा	३८३
६.२ मुगु	३८६
६.३ हुम्ला	३९०
६.४ जुम्ला	३९४
६.५ कालीकोट	३९९
६.६ दैलेख	४०३
६.७ जाजरकोट	४०८
६.८ रूकुम पश्चिम	४१२
६.९ सल्यान	४१६
६.१० सुर्खेत	४२०

सुदूरपश्चिम प्रदेश

७.१ बाजुरा	४२७
७.२ बझाङ	४३०
७.३ दार्चुला	४३३
७.४ बैतडी	४३७
७.५ डडेल्धुरा	४४१
७.६ डोटी	४४४
७.७ अछाम	४४८
७.८ कैलाली	४५२
७.९ कञ्चनपुर	४५६

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) सन् १९८८ देखि मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायका लागि कार्यरत छ। सात प्रदेश कार्यालय तथा ७७ जिल्लाका प्रतिनिधिहरू मार्फत् इन्सेकका नियमित कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू सञ्चालन भइरहेका छन्। मानव अधिकार उल्लङ्घनका घटनाहरूलाई अध्ययन/अनुगमन गर्नका लागि यसले देशका सतहत्तरै जिल्लामा प्रतिनिधिहरूको व्यवस्था गरेको छ।

कार्यकारी निर्देशक तथा निम्नलिखित कार्यक्रमहरूमार्फत् इन्सेकको दैनन्दिन कार्य सम्पादन गरिन्छ।

मानव अधिकार प्रलेख तथा प्रसार कार्यक्रम

यस विभाग अन्तर्गत मानव अधिकार उल्लङ्घन/ज्यादतीसम्बन्धी घटनाहरूको अनुगमन, अध्ययन, अनुसन्धान र प्रलेखीकरण तथा स्थलगत अध्ययनमा आधारित प्रतिवेदन प्रकाशन गर्ने गरिन्छ। *त्रैमासिक स्थितिसूचक, नेपाल मानव अधिकार वर्षपुस्तक, प्राची, इन्फर्मलगायतका* प्रकाशन यही कार्यक्रमअन्तर्गत गरिँदै आएको छ। यसै कार्यक्रम अन्तर्गत *इन्सेक अनलाइन* कार्यक्रम पनि सञ्चालन गरिँदै आएको छ। पीडितहरूलाई तात्कालिक राहत सहयोग गर्न पहल गर्ने, अजेंट अपिल जारी गर्ने, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार र सरोकारवाला सङ्घ-संस्थासँग समेत समन्वय कायम गर्नेलगायतका काम यस कार्यक्रममार्फत् हुँदै आएको छ।

२०७३ जेठ २९ गते सम्पन्न
साधारण सभाले तीन वर्षका
लागि चयन गरेको कार्यसमिति

मानव अधिकार शिक्षा कार्यक्रम

यस कार्यक्रमअन्तर्गत इन्सेकले स्थानीय मानव अधिकार संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा मानव अधिकार शिक्षाको प्रचार प्रसार गरिँदै आएको छ। सचेतनामार्फत् ग्रामीण क्षेत्रमा जागरण फैलाउन यस कार्यक्रममार्फत् मानव अधिकारसम्बन्धी तालिम, समूह परिचालन, सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल कार्यक्रम सञ्चालन गरिँदै आएको छ। यस कार्यक्रम अन्तर्गत मानव अधिकारसम्बन्धी पुस्तक तथा तालिम सामग्री पनि प्रकाशन तथा वितरण हुँदै आएको छ। त्यसैगरी विभिन्न सरकारी विद्यालयहरूमा बाल अधिकार सचेतना समूह गठन गरी बाल अधिकारको विषयमा सचेतना तथा बालबालिकाको व्यक्तित्व विकाससम्बन्धी क्रियाकलापहरू यस कार्यक्रमअन्तर्गत सञ्चालन भइरहेका छन्।

अध्यक्ष - डा. इन्दिरा श्रेष्ठ
महासचिव - रमेशचन्द्र पौडेल
कोषाध्यक्ष - गीता बराल

मानव अधिकार शिक्षा रेडियो कार्यक्रम

मानव अधिकारका विषयमा रेडियो नेपाल तथा स्थानीय एफएमहरूबाट सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने उद्देश्यले यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। समसामयिक मानव अधिकारका विषयवस्तुहरूलाई साप्ताहिक रूपमा यो कार्यक्रममार्फत् प्रसारण गरिँदै आएको छ। यस कार्यक्रम अन्तर्गत रेडियो श्रोता क्लबसँग समन्वय गरी स्थानीय स्तरमा मानव अधिकारसम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिन्छ।

सदस्यहरू

- रघुनाथ अधिकारी
- रुद्रबहादुर चर्मकार
- विद्या यादव

मानव अधिकार अभियान तथा पैरवी कार्यक्रम

राज्यलाई अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनका आधारमा नीति-नियम बनाउन र सीमान्तकृत समुदायका अधिकार पहिचान गराउन दबावका लागि सिर्जना गर्नु यो कार्यक्रमको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। कानून पुनरावलोकन, मानव अधिकार सन्धि अनुगमन र मानव अधिकार अभियान कार्यक्रमको सञ्चालन पनि यही कार्यक्रमद्वारा हुँदै आएको छ।

निवर्तमान अध्यक्ष

- सुबोधराज प्याकुरेल

व्यवस्थापन कार्यक्रम

यस कार्यक्रम अन्तर्गत इन्सेकको सम्पूर्ण प्रशासन तथा अर्थ व्यवस्थापन पर्दछ। यस कार्यक्रमले मानव संशाधन व्यवस्थापन अन्तर्गत कर्मचारीको वृत्ति विकासका सम्बन्धमा पनि काम गर्दै आएको छ। इन्सेकको संस्थागत योजना, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने काम पनि यस विभाग अन्तर्गत हुँदै आएको छ। इन्सेकको वार्षिक प्रतिवेदन, *इन्सेक अभियान* जस्ता नियमित प्रकाशनको व्यवस्थापन पनि यही कार्यक्रम अन्तर्गत हुँदै आएको छ। संस्थाको सूचना व्यवस्थापन गर्ने कार्य अन्तर्गत पुस्तकालय तथा सूचना प्रविधिसम्बन्धी शाखाहरू पनि यस कार्यक्रम अन्तर्गत रहेका छन्।

इन्सेक कार्यालयहरू :

- प्रदेश १ कार्यालय, जनपथ टोल, विराटनगर, फोन नं. ०२१-४७१०२५, ४७११२७
- प्रदेश २ कार्यालय, जनकपुरधाम उपमहानगरपालिका-८, पिडारी चोक, धनुषा
- प्रदेश ३ कार्यालय, नागार्जुन नपा-१०, स्यूचाटार, काठमाडौं, फोन नं. ०१- ५२१८७७०
- गण्डकी प्रदेश कार्यालय, जनप्रिय मार्ग, पोखरा, फोन नं. ०६१- ४६५५१२
- प्रदेश ५ कार्यालय, नेसनल ट्रेडिङ रोड, नेपालगञ्ज, फोन नं. ०८१- ५२४५०४, ५२२०६८
- कर्णाली प्रदेश कार्यालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-७, इत्राम, सुर्खेत, फोन नं. ०८३-५२१४८९
- सुदूरपश्चिम प्रदेश कार्यालय, उत्तरवेहडी, धनगढी, फोन नं. ०९१- ५२२५७६, ५२१४४६